

Alexandre Jardin

De edelmoedigen

ROMAN

Vertaald door Arthur Wevers

MEULENHOF

Oorspronkelijke titel: *Des gens très bien*

Oorspronkelijke uitgever: Éditions Grasset & Fasquelle

Copyright: © 2010 Éditions Grasset & Fasquelle en Alexandre Jardin

Copyright Nederlandse vertaling: © 2013 Arthur Wevers en

J.M. Meulenhoff bv, Amsterdam

Vormgeving omslag: b'IJ Barbara

Vormgeving binnenwerk: Adriaan de Jonge

Foto omslag: Roger Schall / Roger-Viollet – Hollandse Hoogte

Foto auteur: Jean-Luc Bertini

ISBN 978-90-290-8841-1

ISBN 978-94-6023-169-8 (e-boek)

NUR 302

www.meulenhoff.nl

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor mijn vader, de zoon die ik zo mis

Klaar met lachen

Als telg van het geslacht Jardin weet ik dat je niet per se een monster hoeft te zijn om je tot een kampioen van het kwaad te ontpoppen. Mijn opa, Jean Jardin, bijgenaamd de Gele Dwerg, was van 20 april 1942 tot 30 oktober 1943 de hoofdamtenaar van de bereidwilligste collaborateur onder de Franse staatslieden: Pierre Laval, regeringsleider van maarschalk Pétain, de man die zonder omwegen durfde te verklaren: 'Ik wil dat Duitsland de oorlog wint.' Op de ochtend van de razzia van het Vél d'Hiv, op 16 juli 1942, was mijn opa dus zijn departementsdirecteur, zijn dubbelganger. Zijn ogen, zijn neus, zijn mond, zijn hand, om niet te zeggen: zijn geweten.

Toch heeft niemand, of bijna niemand, ooit het verband gelegd tussen de Gele Dwerg en de grote razzia, die twee dagen in beslag nam en bijna alle 12.884 gearresteerde Joden, onder wie 4051 kinderen, het leven kostte.

In elk geval niet de Jardins, en zeker niet mijn vader, Pascal Jardin, bijgenaamd de Zubial. Hij was er al te zeer aan gewend de werkelijkheid buiten de deur te houden.

De best bewaarde familiegeheimen laten zich in het openbaar soms van hun beste kant zien. In een verblindend licht dat ze bijna onzichtbaar maakt. Zoals de doeken van oude meesters die tijdens het bewind van Hitler van Joodse verzamelaars werden gestolen en vervolgens in Duitse salons aan

de muur werden gehangen. Gunstig belicht hangen ze voor de neus van de huidige erfgenamen, maar niemand ziet hun ijzingwekkende herkomst. Een halve eeuw lang heeft mijn familie in alle onderdelen van deze sport uitgeblonken: zich blootgeven om bepaalde zaken te verdoezelen. Juist die plekken in het zonnetje zetten die, bij ons, in nacht en nevel waren gehuld. Door de kunst te verstaan om het onverdraaglijke met blijmoedigheid, argeloosheid en schilderachtigheid te omkleeden. Hoe is het me gelukt om me los te maken van de officiële waarheid van mijn voorvaderen, die trouw waren aan het xenofobe regime van Vichy? Hoe heb ik uiteindelijk de schande aanvaard dat ik een afstammeling was van deze zogenaamde 'nette' mensen? En mijn woede geaccepteerd toen het me duidelijk werd dat men in onze kringen het kwaad had kunnen bedrijven zonder zich van enig kwaad bewust te zijn? En zonder openlijk blij te geven van enig ongemak. Hoewel het me natuurlijk nooit is ontgaan dat de werkelijke opdrachtgevers van het kwaad in de eerste plaats Duitsers waren: Heinrich, Oberg, Dannecker, Knochen en anderen.

Dit familiegeheim kan worden samengevat in een scène die ik pas na vijfentwintig jaar in het juiste perspectief kon zien.

Iedere Jardin zou deze scène in gedachten kunnen oproepen, maar omdat we de veilige beschutting van de vaagheid boven de verschrikking van de helderheid verkozen, wisten we niet hoe we deze onder ogen moesten zien zonder een moreel debacle te smoren. Net als miljoenen andere families, die terugdeinsden voor het idee de beschimmelde kasten van de collaboratie met de nazi's te openen.

Behalve dan dat het een verschrikkelijk schandaal betrof, zoals zo vaak bij de Jardins, die wel gewend waren aan het onwaarschijnlijke. En aan episodes waarin de geschiedenis zich schuldig maakt aan overdrijving. Ditmaal ging de sombere waarheid verscholen achter kilo's opgewektheid, honderden

pagina's bloemrijke literatuur, een stortvloed geestige herinneringen, een tornado anekdotes. Ikzelf heb eraan bijgedragen door de legende van de clan van de Jardins, met al zijn galoppades en pikante situaties, levend te houden in mijn wervelende boeken. Door me systematisch achter een masker van lichtheid te verschuilen, een façade van optimisme, een valse identiteit van frivoliteit. Omdat ik was voortgekomen uit de schande, koos ik voor de lach; een lach die vaak geforceerd was.

Om mijn melancholische dubbelleven te doen vergeten.

Een duister parallel bestaan dat ik altijd angstvallig verborgen heb gehouden; door me voor te doen als een auteur van zonnige romans. Die alles roze ziet. Dat leven was het leven van een man met een bezorgd gezicht die al sinds zijn zestienste om een scène heen draait die hem onophoudelijk machteloos maakt. Een episode die me veel duidelijk heeft gemaakt over de intelligente en keurige mensen die onherstelbare schade aanrichten door zich in de armen van hun goede geweten te werpen. Een Vichy-hoofdstuk dat me meteen na mijn puberteit heeft aangezet tot obsessieve – en quasiclandestiene – overpeinzingen over de Jodenmoordenaars en de Europese collaborateurs. Overpeinzingen die het directe gevolg waren van de uitzonderlijke positie die ik innam. En die geen davidsster, maar een kruis is. En geen Lotharings kruis; dit krachtige symbool van de vrije Fransen die zich in Londen bij het kamp van de onverzettelijken voegden.

Volgt hier de scène die niet te weerleggen is.

Op de ochtend van de razzia van het Vél d'Hiv, op 16 juli 1942, wordt om vijf uur 's ochtends begonnen met de Jodenjacht. Uit hoofde van zijn functie weet de man die later bekend zal staan als de Gele Dwerg in grote lijnen hoe deze klopjacht zal verlopen; hoewel de bijzonderheden voor hem waarschijnlijk onduidelijk blijven. Jardin is natuurlijk niet Bousquet (de montere secretaris-generaal van de politie van Vichy), maar

niets van wat er op het hoogste niveau besloten wordt ontkomt aan zijn beoordelingen en scherpe adviezen, die hij Laval iedere dag verschaft. Hij is zijn officiële departementsdirecteur en waarschijnlijk een van de best geïnformeerde beslissingsbevoegde personen in Frankrijk. Het geschreeuw van radeloze moeders weerklinkt in de trappenhuizen van de verschillende Parijse arrondissementen. De Joden – die door het regime waarvoor hij werkt al zijn gebrandmerkt met een gele ster – worden tot hun verbijstering uit hun woningen gesleurd door de Franse politie en onder strenge bewaking bijeengebracht in zogenaamde primaire kampen, voordat ze zonder water en de noodzakelijke hygiënische voorzieningen in Drancy of de grote glazen koepel van het Vélodrome d'Hiver in Parijs worden verzameld. Een vierkante meter per persoon. In deze gruwelijke kookpot ontlasten de uitgedroogde gevangenen, die veroordeeld zijn tot verstopte toiletten, zich al tegen de muren. Radeloze vrouwen proberen zich van de tribunes te storten. Mensen die de vorige dag zijn geopereerd en die van hun ziekenhuisbed zijn gelicht hebben bloedingen en littekenbreuken. Ze liggen te rotten in de stoofpot. En in stilte; want het regime dat door de Gele Dwerg wordt bestuurd, heeft de pers gemuilkorfd.

Ze geloofden allemaal dat Frankrijk hen zou beschermen.

Dat het ondenkbare niet door Franse hersenen zou kunnen worden uitgedacht.

Dat de Galliërs hen niet aan de Germanen zouden uitleveren.

Dat een regime dat een heilig ontzag had voor het gezin hen niet van hun kinderen zou scheiden.

Op datzelfde moment wil de Gele Dwerg, in Vichy, graag geloven dat deze mensen naar 'het oosten' zullen worden gedeporteerd. Ik stel me voor dat hij zijn eerste sigaret opsteekt en zich in de rookwolk hult die hem het zicht op de werkelijkheid

beneemt. Op zijn secretariaat op de tweede verdieping van het Hôtel du Parc, de zetel van de regering, heerst een en al bedrijvigheid. Hebben de sentimentele typistes oog voor zijn edele profiel? En voor zijn onweerstaanbare charme, die volgens de Zubial op schoonheid lijkt? Waarschijnlijk heerst hij evenzeer over het departement als over hun harten. In de verte strekt de Allier, een kalme rivier, zijn heldere en trage wateren uit. Niet één schreeuw van de kinderen in het Vél d'Hiv bereikt zijn oren, die toch geacht worden elke ruis, ieder gerucht en alle klachten binnen de landsgrenzen op te vangen.

Het is acht uur 's ochtends, en zoals iedere morgen sinds hij in dienst getreden is, heeft Jean een bespreking met twee voor-aanstaande personen: de secretaris-generaal van de regering, Jacques Guérard, en de directeur van de ambtelijke dienst. Het trio vormt het epicentrum van de Franse uitvoerende macht; en dat is gebruikelijk in dit gecentraliseerde Frankrijk waar de departementen het hart en de ziel van de uitvoerende macht zijn. De directeur van de diensten is een technische tussenpersoon die verantwoordelijk is voor de verbinding tussen de ministeries en de bureaus die direct onder Laval vallen (Algemeen Commissariaat voor Joodse Zaken enzovoort). Guérard heeft in principe een veel politiekere functie; ja, maar dat heeft Laval niet in de gaten. En zo'n functie valt of staat met het aanzien dat men geniet. Hij overweegt zelfs deze kleine grijsaard, de incarnatie van de ambtenaar, te ontslaan. Een dossierherkauwer die door Laval in het bijzijn van derden als een voetveeg behandeld wordt. Zijn departementsdirecteur, Jean Jardin, is daarentegen een en al gevatheid en discretie en handig in de omgang met zowel sluwe types als simpele zielen. Hij geniet zijn vertrouwen, wat een zeldzaamheid is in de slangenkuil die Vichy is. In deze tijden waarin bedrog de norm lijkt, is de trouw van Jardin hem zo waardevol dat Jardin in zijn afwezigheid als zijn viceminister fungeert. Jean Jardin is tegen-

woordig de bewaker die je moet zien te passeren om toegang te krijgen tot de audiënties die hij iedere middag van half drie tot zes in het Hôtel du Parc verleent. Om dit revolutionaire Frankrijk zo goed mogelijk in te passen in het nieuwe Europa waar Hitler van droomt, kan Laval niet buiten de hoffelijke souplesse waarmee Jardin zijn eruptieve verstandhouding met maarschalk Pétain, die op de daaronder gelegen verdieping kantoor houdt, zo goed weet te ontwarren. O, hij weet de gevoeligheden zo goed te omzeilen, de ego's op te poetsen en te laten glanzen. En bovendien buit Jean – op zijn privéadres in Charmeil, niet ver van Vichy – zijn tact volledig uit bij de officiële of officieuze contacten met de bezetter. En daarenboven weet hij alles over nagenoeg alles en verwerkt hij onmiddellijk de rapporten die hij rechtstreeks van de prefecten of de Franse inlichtingendiensten ontvangt. Het vertrouwen tussen de beide mannen is zo groot dat Laval nauwelijks toezicht houdt op de besteding van de geheime fondsen die hij hem heeft toevertrouwd; daarbij gaat het vooral om het paaieren van de collaborerende pers die zijn haatdragende bacillen verspreidt en van de scribentenfauna die door het regime is ingehuurd. Waarom zou Pierre Laval geen onvoorwaardelijk vertrouwen hebben in een zo correct figuur? Terwijl de andere persoon die zwart geld verspreidt – in Parijs –, André Guénier, nauwkeurig dient bij te houden wie geld ontvangen heeft. En dat geeft wel aan hoeveel bevoegdheden Jean Jardin werkelijk toebedeeld heeft gekregen.

Zoals iedere ochtend steekt de Gele Dwerg dus om acht uur zijn eerste sigaret op, terwijl zijn baas uit de Auvergne in zijn huis in het dorp Châteldon, op een half uur gaans, zijn witte stropdas strikt. De blik van Jardin staat afgesteld op de oprechtheid die hij cultiveert, hoewel hij al weet dat hij meerdere persoonlijkheden heeft. Sinds begin juni heeft Jean, in zijn gekeperde pak van grijs flanel, de zaken goed in de hand. Hij is